

دانشگاه فرهنگیان
دوفصلنامه علمی - ترویجی
راهبردهای نوین تربیت معلمان
سال هفتم، شماره یازدهم، بهار و تابستان ۱۴۰۰

تدوین الگوی افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی بر اساس نظریه داده بنیاد

منصور دهقان منشادی^۱
سحر باویه سلطانزاده^۲
حمیده همتی^۳

چکیده

یکی از دلایل اصلی سرعت پیشرفت و توسعه در کشورهای گوناگون، توجه به فرآیند انگیزش تحصیلی در آن کشورها بوده است. هدف پژوهش حاضر تدوین الگوی افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی بود. برای ارائه این الگو و به دست آوردن داده های متناسب با زمینه مورد مطالعه، از روش کیفی نظریه داده بنیاد استفاده شد. شرکت کنندگان در پژوهش حاضر، صاحب نظران و متخصصان حوزه روانشناسی و مشاوره حوزه ابتدایی بودند که تعداد ۲۱ نفر از میان آن ها به صورت نمونه گیری نظری جهت انجام مصاحبه عمیق انتخاب شدند و مصاحبه ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. اعتبار یافته ها با روش

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۵/۱۶

۱. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران، (نویسنده مسئول)

mansoor.d.8@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی یزد، یزد، ایران

۳. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

تطبيق توسط اعضا و مصاحبه های آزمایشی انجام شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده های کیفی از کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده شد. نتایج گویای آن است که ۷۲۵ گزاره مفهومی اولیه با ۲۴ مقوله اصلی و ۸۳ مقوله فرعی در قالب ابعاد ۶ گانه مدل پارادایمی شامل: موجبات علی (۴ مقوله)، پدیده اصلی (افزایش انگیزش تحصیلی)، شرایط زمینه ای (۴ مقوله)، شرایط محیطی (۸ مقوله)، راهبردها (۴ مقوله) و پیامدها (۴ مقوله) شناسایی شدند. یکپارچه سازی مقوله ها بر مبنای روابط موجود بین آن ها پیرامون محور افزایش انگیزش تحصیلی، شکل دهنده مدل پارادایمی است که الگوی افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی را منعکس می کند. **کلیدواژه ها:** انگیزش تحصیلی، دانش آموزان ابتدایی، مدل پارادایمی، نظریه داده بنیاد

مقدمه

در دوره ای که تکنولوژی و اقتصاد به سرعت در حال تغییر است، آماده سازی آموزشی و تحصیلی نوجوانان به یک ضرورت برای نظام آموزشی تبدیل شده است و از آنجایی که دانش آموزان به عنوان رکن اساسی نظام آموزشی کشور در دستیابی به اهداف نظام آموزشی کشور، نقش و جایگاه ویژه ای دارند، توجه به این قشر از جامعه از لحاظ آموزشی و تربیتی، باروری و شکوفایی هرچه بیشتر نظام آموزشی و تربیتی جامعه را موجب می گردد. یکی از مفاهیم کلیدی و درون فردی تأثیرگذار بر آموزش و عملکرد تحصیلی نوجوانان، انگیزش تحصیلی^۱ است که از عوامل مهم فردی و موقعیتی تأثیر می پذیرد (آزادخامی و آقاجانی، ۱۳۹۹). انگیزش، نیروی محرک اعمال و رفتارها است و بر نیازها، تمایلات و آرزوهای زندگی تأثیر می گذارد (سیف، ۱۴۰۰) و تأثیرات مهمی در رفتار انسان دارد (کیلیچ، کیلیچ و آکان^۲؛ ۲۰۲۱؛ ون، آندرمن و زیمرمن^۳، ۲۰۱۹). واژه ی انگیزش در اصطلاح به معنای پویایی و حرکت است. از نظر سازمانی انگیزه عبارت است از فرایندهای درونی که رفتار را تحریک کرده و آن را به سوی راههایی که

-
1. Academic Motivation
 2. Kilic, Kilic & Akan
 3. Won, Anderman & Zimmerman

سازمان به عنوان يك مجموعه از آن سود می‌برد هدایت می‌کند. از دید فردي انگیزه هرگونه عاملي است که فرد را براي رسیدن به هدفي خاص از درون به فعالیت وامی دارد (تورهان^۱، ۲۰۲۰). مردم عموماً انگیزش را حالات دروني می‌دانند که باعث می‌شود فرد به انجام کارهايي بیش از کارهاي ديگر تمایل نشان دهد (شیرازی، ۱۳۹۸).

انگیزش کنش پنهان نیروی محرك داخلی در روان انسان برای فعالیت اوست (زدنا و ساراکا^۲، ۲۰۱۴). انگیزش پدیده سه بعدی است که دربرگیرنده باورهای شخص درباره توانایی انجام فعالیت موردنظر، دلایل یا اهداف فرد برای انجام آن و واکنش عاطفی مرتبط با آن است (روول و هونگ^۳، ۲۰۱۳). در انگیزش عوامل احساسی، شناختی یا هر دو نقش دارند. بر این اساس انگیزش به حالتی از احساس یا تفکر اطلاق می‌شود که در آن فرد برای انجام یا مشارکت در رفتاری خاص آمادگی دارد. این توصیف بر انگیزش به عنوان وضعیت یا حالتی هیجانی یا شناختی تأکید می‌کند که مستقل از عمل است (سیدمحمدی، ۱۳۹۷). شعاري‌نژاد (۱۳۹۲) معتقد است مجموعه علل و عوامل رفتار را در صورتی که دروني باشند، یعنی از درون شخص آغاز شوند، انگیزه می‌نامند. انگیزه بیشتر اشاره به رفتار انسان دارد و نمی‌توان آن را در مورد حیوانات به کار برد (سیف، ۱۴۰۰). بنابراین انگیزش، فرایندی است که رفتار هدف‌گرا از طریق آن راه‌اندازی و نگهداری می‌شود (سیدمحمدی، ۱۳۹۷).

انگیزش در آموزش و پرورش از دیر زمان مورد توجه روانشناسان پرورشی قرار دارد. به نظر می‌رسد شناسایی عوامل مؤثر در انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان اهمیت به‌سزایی دارد (مک کومبز و پاپ^۴، ۲۰۱۷). در سال‌های اخیر، انگیزش تحصیلی توجه پژوهشگران قلمرو روانشناسی و آموزش و پرورش را به خود جلب کرده است (برگی، پارایلا و دیکون^۵، ۲۰۱۸؛ جیانگ، روزنویگ و گسپارد^۶، ۲۰۱۸؛ چون و شین^۷، ۲۰۱۹). انگیزش تحصیلی فرایندی درونی است که موجب

-
- 1 . Turhan
 - 2 . Zdena & saraka
 - 3 . Rowell & Hong
 - 4 . McCombs, Pope
 - 5 . Bergey, Parrila & Deacon
 - 6 . Jiang, Rosenzweig, & Gaspard
 - 7 . Chon & Shin

برانگیزختن و حفظ فعالیت برای دستیابی به اهداف تحصیلی ویژه می شود. در واقع انگیزش تحصیلی به طور مستقیم عملکرد تحصیلی را تحت تأثیر قرار می دهد و سایر عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی، بیشتر از طریق انگیزش بر عملکرد تحصیلی تأثیر می گذارند (رابینسون^۱ و همکاران، ۲۰۱۹). در سال های اخیر پژوهش در زمینه انگیزش تحصیلی دانش آموزان در رأس عناوین پژوهش های یادگیری و تدریس قرار گرفته است (آندری، ایزابلا و والنتینا^۲، ۲۰۱۴)؛ زیرا از عوامل مهمی است که پیشرفت و عملکرد تحصیلی را به شدت تحت تأثیر خود قرار می دهد، لذا دانش آموزانی که انگیزش تحصیلی بالا دارند از عملکرد تحصیلی بالاتر برخوردار خواهند بود (فاتیما، شریف و زیمت^۳، ۲۰۱۸).

به منظور تبیین انگیزش تحصیلی، نظریه های مختلفی ارائه شده است که از جمله آنها می توان به نظریه خودتعیین گری^۴ رایان و دسی^۵ (۲۰۰۰) اشاره کرد. بر اساس این نظریه، انگیزش در پیوستاری از سه نوع گرایش انگیزشی شامل بی انگیزشی^۶، انگیزش درونی^۷ و انگیزش بیرونی^۸ قرار دارد. بی انگیزگی، پایین ترین نوع مهارشده انگیزش است که در انتهای پیوستار قرار دارد. انگیزش بیرونی برای رسیدن به بعضی اهداف ابزاری نمود پیدا می کند و انگیزش درونی، خودتعیین گرتترین شکل انگیزش است که به عنوان انجام فعالیتی برای کسب رضایت ذاتی از آن تعریف شده است، نه برای دریافت یا رسیدن به برخی پیامدهای آن (چون و شین، ۲۰۱۹؛ اسلاوین، ۲۰۰۶؛ سیدمحمدی، ۱۳۹۸).

انگیزش تحصیلی، پدیده ای است ذاتی که تحت تأثیر چهار عامل، یعنی، موقعیت (محیط و محرک های بیرونی)، مزاج (حالت و وضعیت درونی ارگانیزم)، هدف (هدف رفتار، منظور و گرایش) و ابزار (ابزار دستیابی به هدف) قرار دارد. انسانها

-
1. Robinson
 2. Andrei, Izabela & Valentina
 3. Fatima, Sharif & Zimet
 4. Self-Determinant Theory
 5. Ryan & Deci
 6. Amotivation
 7. Extrinsic Motivation
 8. Intrinsic Motivation

برای دستیابی به اهداف، نیازها و غرایز خود انگیزش لازم را کسب می‌نمایند. با این انگیزه، افراد تحرك لازم را برای به پایان رساندن موفقیت‌آمیز يك تکلیف، رسیدن به هدف یا دستیابی به درجه معینی از شایستگی در کار خود دنبال می‌کنند تا بالاخره بتوانند موفقیت لازم را در امر یادگیری و پیشرفت تحصیلی کسب نمایند، لذا عوامل انگیزشی بر پیشرفت تحصیلی نقش مهمی دارند (یوسفی، قاسمی و فیروزنیا، ۱۳۸۸). کیلیچ، کیلیچ و آکان (۲۰۲۱) اظهار داشتند که اگر مدارس و معلمان با حمایت از دانش‌آموزان بتوانند احساس تعلق به مدرسه را ایجاد کنند، انگیزه دانش‌آموزان افزایش می‌یابد.

در بررسی پیشینه پژوهش رابطه مثبت بین انگیزش درونی و خودکارآمدی (پورکریمی و مبین رهنی، ۱۳۹۷؛ محمدی و دفتری اکباتان، ۱۳۹۶، مصطفوی و همکاران، ۲۰۲۰) افزایش انگیزه و کیفیت زندگی (صمدی، حسن زاده و دوستی، ۱۳۹۷)، تاثیر روش یاددهی- یادگیری ترکیبی بر انگیزش (ضرابیان؛ ۱۳۹۷)، رابطه مثبت خودتنظیمی و انگیزش (گرشاسبی، خورسند و تقی زاده؛ ۱۳۹۷) بررسی شد. سماواتیان و کاظمی مهیاری (۱۳۹۵) به نقش ویژگی‌های بازخورد موثر بر انگیزش دانشجویان در یادگیری پرداختند که نتایج نشان داد از دید دانشجویان سه ویژگی نوع، زمان بندی و ساختار بازخوردی که دریافت کرده اند از طریق تاثیر بر عوامل انگیزشی یادگیری، بر انگیزه دانشجویان تاثیر داشته است. نقش هدایت و راهبری معلمان در افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان توسط اوکویست و مالم استرام^۱ (۲۰۱۶) نشان داد که رهبری معلم می‌تواند تأثیرات مثبت و منفی بر انگیزش و عملکرد آموزشی دانش‌آموزان داشته باشد. در تحقیق مشابهی عوامل موثر بر انگیزش تحصیلی شامل روش تدریس معلم (بایراکتار^۲، ۲۰۱۵؛ ساراسا و یونال^۳، ۲۰۱۸؛ سارادگون^۴، ۲۰۱۴)، رفتارها و نگرش‌های معلمان (اوزمنتز^۵، ۲۰۱۳)، ایجاد روند برنامه ریزی

-
- 1 . Oqvist & Malmstrom
 - 2 . Bayraktar
 - 3 . Surucu & Unal
 - 4 . Sardogan
 - 5 AOzmentes

انعطاف پذیر توسط دانش آموز (ایگن و کاجاک^۱، ۲۰۱۳)، حمایت و تشویق دوستان (ویلیامز و ویلیامز^۲، ۲۰۱۱)، استفاده معلمان از روش پاداش و مجازات در کلاس (یامان و گوون^۳، ۲۰۱۴)، استفاده از امتیازات و تشویق های بیشتر (تاپکیوگلو-یونال و برسالی^۴، ۲۰۱۳)، محیط های آموزشی تعاملی (بایراکتار، ۲۰۱۵) و تاثیر جنسیت بر انگیزش تحصیلی (پالا^۵، ۲۰۱۹؛ تیتراک، ستین، کایماک و کاسیکی^۶، ۲۰۱۸، رمدان و کوتلا^۷، ۲۰۱۸؛ آکتاس^۸، ۲۰۱۷) بررسی شد و نشان دهنده حیطه گسترده عوامل تاثیر گذار بر انگیزش است. انگیزش در کلاس درس توسط کیلیچ، کیلیچ و آکان (۲۰۲۱) انجام شد. نتایج نشان داد که یادگیری و آموزش، عوامل حین تدریس، روش های ارزشیابی و محیط آموزشی در افزایش و کاهش انگیزش تحصیلی موثر است.

بی انگیزگی در بین دانش آموزان این نگرانی را در والدین و معلمان به وجود می آورد که شاید آن ها نتوانند در مورد خود به درستی عمل کنند، به بیراهه بروند یا حتی زندگی خود را تلف کنند. بنابراین با توجه به میزان شیوع و مشکلاتی که به دلیل کاهش انگیزه تحصیلی در دانش آموزان ایجاد شده، باید به دنبال راه حلی بود که به وسیله آن بتوان در دانش آموزان انگیزه لازم را ایجاد نمود و آن را افزایش داد تا پیشرفت و موفقیت تحصیلی به دنبال داشته باشد. از آن جا که بیشتر تحقیقات صورت گرفته در ایران به بررسی اثر گذاری عوامل گوناگون بر انگیزش در دانش آموزان مقاطع بالا، دانشجویان و سازمان ها پرداخته اند، نمی توانند مبین عوامل و شرایط مرتبط بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی باشند.

از سوی دیگر پژوهش های خارجی با پس زمینه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، دینی، خانوادگی و... متفاوت نمی توانند تصویر واضحی از الگوی

-
- 1 . Eggen & Kauchak
 - 2 . Williams & Williams
 - 3 . Yaman & Guven
 - 4 . Topcuoglu-Unal & Bursalı
 - 5 . Pala
 - 6 . Titrek, Cetin, Kaymak, and Kasikci
 - 7 . Ramadan and Kutlu
 - 8 . Aktas

مناسب جهت افزایش انگیزش تحصیلی در دانش‌آموزان ایرانی به دست دهد. بنابراین نیاز به بررسی و مطالعه عمیق این پدیده متناسب با عوامل و شرایط حاکم بر جامعه ایران احساس می‌شود. پژوهش حاضر با هدف تدوین الگوی افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی اجرا گردیده است. تحقیقات پیشین درباره انگیزش به طور پراکنده به انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان در دوره ابتدایی پرداخته‌اند و هیچ‌کدام الگوی جامع و کاملی را ارائه نکرده‌اند. عدم رضایت و شکایات بسیاری از دانش‌آموزان و اولیای آنها نشان‌دهنده این موضوع است که ضرورت دارد انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان مورد بررسی و بازبینی قرار گرفته و جهت افزایش انگیزش آنان طرحی منسجم و کارآمد آماده شود و مورد اجرای صحیح قرار گیرد، لذا تدوین الگویی که بتواند انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان را با توجه به امکانات موجود به بهترین شیوه افزایش دهد، یک ضرورت انکارناپذیر جهت نظام آموزش و پرورش خواهد بود و دست‌یابی به این چنین الگویی می‌تواند علاوه بر سامان بخشی به وضعیت نظام آموزش و پرورش کشور در مبحث انگیزش تحصیلی در آینده نه چندان دور، ضامن رشد نظام تحصیلی و اقتصادی نیز بوده و از اتلاف سرمایه‌های انسانی کشور جلوگیری کند. بنابراین با توجه به محاسن افزایش انگیزش تحصیلی در دانش‌آموزان باید الگویی برای افزایش آن تدوین کرد. همچنین چون حساس‌ترین و تأثیرپذیرترین دوره تحصیلی دوره ابتدایی است و پایه و اساس دوره‌های بعدی است، این پژوهش در این دوره انجام شده است. در نهایت پژوهش حاضر بر آن است تا به این سؤال پاسخ دهد: الگوی مناسب افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی چیست؟

روش پژوهش

این پژوهش از نظر جهت‌گیری، اکتشافی و از نظر هدف کاربردی است. نوع پژوهش کیفی و از راهبرد نظریه‌پردازی داده‌بنیاد استفاده نموده به طوری که سعی کرده با استفاده از نظرات خبرگان حوزه روان‌شناسی و مشاوره آشنا به مدارس ابتدایی به تدوین الگویی کاربردی به منظور افزایش انگیزش تحصیلی مبادرت نماید. محیط پژوهش حاضر شامل کلیه افراد صاحب نظر دارای مدرک کارشناسی ارشد یا دکتری

تخصصی در رشته های روانشناسی و مشاوره و آشنا به مدارس ابتدایی بود. از این رو مطلعان کلیدی از مراکز دانشگاهی و آموزش و پرورش انتخاب گردیدند. در این پژوهش محقق از روش نمونه گیری نظری به شیوه ی هدفمند استفاده کرده است. افراد مناسب برای مصاحبه در طی مراحل نمونه گیری از بین صاحب نظران و کارشناسان رشته روانشناسی و مشاوره که در حوزه کودک و مدارس ابتدایی صاحب نظر و متخصص بودند انتخاب شدند. بدین منظور، ابتدا محقق با مراجعه به فردی مطلع فرایند مصاحبه را آغاز نمود و در ادامه، مصاحبه شوندگان، متخصصان خبره بعدی را برای مصاحبه معرفی نمودند. مصاحبه ها تا جایی ادامه پیدا کرد که احساس شد دیگر پاسخ های بدست آمده در مصاحبه های جدید با پاسخ های مصاحبه های قبلی شبیه نیست و مقوله جدیدی به یافته ها اضافه نمی شود (مصاحبه ها به اشباع نظری رسیدند) که در این پژوهش ۲۱ نفر نمونه برای اشباع نظری مورد بررسی قرار گرفتند. افراد منتخب در این پژوهش برای مصاحبه شامل متخصصان حوزه روانشناسی و مشاوره شاغل در دانشگاه ها و آموزش و پرورش بوده که ویژگی های جمعیت شناختی مشارکت کنندگان در جدول شماره یک آمده است.

جدول ۱: ویژگی های جمعیت شناختی مشارکت کنندگان در پژوهش

حوزه تخصصی	سابقه کار	تحصیلات	سن	جنسیت	
آموزگار ابتدایی	۴	کارشناسی ارشد مشاوره	۲۸	زن	۱
مشاور تخصصی کودک و نوجوان	۱۵	دانشجوی دکتری مشاوره	۴۸	زن	۲
آموزگار ابتدایی	۲	کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی	۳۳	مرد	۳
مشاور تخصصی کودک و نوجوان	۸	دکتری روانشناسی کودکان خاص	۳۳	مرد	۴
مشاور تخصصی کودک و نوجوان	۲۴	دکتری مشاوره	۵۰	مرد	۵
مدرس دانشگاه در حوزه ابتدایی	۱۰	دکتری روانشناسی تربیتی	۳۸	زن	۶
مدرس دانشگاه در حوزه ابتدایی	۲۲	دانشجوی دکتری مشاوره	۵۲	مرد	۷

مدرس دانشگاه در حوزه ابتدایی	۱۰	دانشجوی دکتری مشاوره	۴۲	زن	۸
مدرس دانشگاه در حوزه ابتدایی	۶	دکتری مشاوره	۳۴	زن	۹
آموزگار ابتدایی	۱۰	کارشناسی ارشد روانشناسی	۳۵	مرد	۱۰
آموزگار ابتدایی	۳	کارشناسی ارشد مشاوره	۲۸	زن	۱۱
آموزگار ابتدایی	۱۳	کارشناسی ارشد مشاوره	۳۴	مرد	۱۲
مشاور تخصصی کودک و نوجوان	۶	کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی	۳۳	مرد	۱۳
مشاور تخصصی کودک و نوجوان	۱۵	کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی	۴۹	زن	۱۴
مشاور تخصصی کودک و نوجوان	۳	کارشناسی ارشد مشاوره	۳۰	مرد	۱۵
مشاور تخصصی کودک و نوجوان	۸	کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی	۲۹	مرد	۱۶
آموزگار ابتدایی	۱۰	کارشناسی ارشد روانشناسی	۳۵	مرد	۱۷
مدرس دانشگاه در حوزه ابتدایی	۱۰	کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی	۳۹	مرد	۱۸
مشاور تخصصی کودک و نوجوان	۴	دانشجوی دکتری روانشناسی بالینی	۲۸	مرد	۱۹
مشاور تخصصی کودک و نوجوان	۲۵	کارشناسی ارشد مشاوره	۴۴	مرد	۲۰
مدرس دانشگاه در حوزه ابتدایی	۳۱	کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی	۵۱	مرد	۲۱

به منظور گردآوری اطلاعات از مصاحبه عمیق^۱ نیمه ساختار یافته استفاده شد. در این روش سؤالات در یک راهنمای مصاحبه با تمرکز بر مسائل و حوزه مورد نظر است. توالی پرسش‌ها، به فرآیند مصاحبه و پاسخ هر فرد بستگی دارد. انجام مصاحبه تا

1. In-Depth Interview

جایی ادامه پیدا کرد که در مصاحبه با نفر بیست و یکم احساس شد پاسخ‌ها تقریباً شبیه به هم بوده و مصاحبه به نقطه اشباع خود رسیده است. به منظور سنجش روایی این پژوهش، گزارش نهایی تحلیل داده‌ها و مقوله‌های حاصل شده به همراه متن مصاحبه به سه نفر از مصاحبه‌شوندگان داده شد و از نظرات آن‌ها در کدگذاری‌ها و تدوین الگو استفاده گردید و این روند حدود یک ماه طول کشید. به علاوه فرایند کدگذاری‌ها توسط سه نفر از اساتید متخصص که خودشان از مصاحبه‌شوندگان نبودند مورد بررسی قرار گرفت (ضریب توافق: ۰/۷۹) و پیشنهادات آن‌ها در تدوین الگو مورد نظر واقع شد. پژوهشگر به منظور توانمندسازی خود و انجام مصاحبه‌های صحیح و با دقت، ابتدا سه مصاحبه به صورت آزمایشی انجام داد و پس از تحلیل نتایج آن مصاحبه‌ها و مقایسه با اهداف و سؤالات پژوهش، اصلاحاتی را در سؤالات به منظور بالا رفتن دقت ابزار تحقیق انجام داد.

داده‌های پژوهش از طریق فرآیند کدگذاری مبتنی بر طرح نظام‌دار برخاسته از داده‌ها، تحلیل شدند. در این روش مراحل تحلیل داده‌ها از طریق کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام می‌شود. در کدگذاری باز، پژوهشگر متون مکتوب مصاحبه‌ها را به اجزاء کوچک‌تری تقسیم می‌کند. در کدگذاری محوری، مقوله‌ها به مقوله‌های فرعی متصل می‌شوند تا توضیح‌های دقیق‌تر و کامل‌تر از پدیده‌ها شکل یابند. کدگذاری گزینشی فرآیند یکپارچه‌سازی و پالایش نظریه است. این سه مرحله لزوماً از یکدیگر مجزا نبوده و در فرایند تحقیق به تکمیل یکدیگر یاری می‌رسانند (استراوس و کرین، ۱۳۹۵).

در این پژوهش با استفاده از تکنیک‌های تحلیل استراوس و کرین، مفاهیم به عنوان واحد تحلیل در سطوح متن کل مصاحبه، پاراگراف، عبارت و جملات مورد نظر قرار گرفتند و با تفکیک متن مصاحبه به عناصر دارای پیام در داخل خطوط یا پاراگراف‌ها تلاش شد تا کدهای باز استخراج شوند. پس از آن سعی شد مفاهیم اولیه نیز در قالب دسته‌های بزرگ مفهومی طبقه‌بندی شوند؛ سرانجام به ۷۲۵ مفهوم منتهی شد؛ در مرحله کدگذاری محوری، ابتدا مقوله اصلی مشخص شد، بعد سایر مقوله‌ها در قالب موجبات علی، راهبردها، عوامل زمینه‌ای، شرایط محیطی و پیامدها

دسته بندی شدند. در طول فرایند کدگذاری گزینشی، متن مصاحبه های انجام شده چندین دفعه مورد بازبینی قرار گرفت و عبارت و ایده هایی که بیانگر روابط بین مقوله های اصلی و فرعی بود مشخص گردید. لازم به ذکر است از مصاحبه دهم، جمع بندی و بررسی گزاره ها ما را به مقوله اصلی "افزایش انگیزش تحصیلی" هدایت کرد؛ بعد از آن نیز سعی شد سؤالات بعدی پیرامون آن تنظیم و ادامه یابند.

یافته‌ها

در پاسخ به سوال های پژوهش، داده های کیفی گردآوری شده از فرایند اجرای مصاحبه های نیمه ساختارمند با افراد نمونه پژوهش به صورت کدگذاری باز، تجزیه و تحلیل شد. اجرای فرایند کدگذاری باز روی داده های کیفی گردآوری شده، ابتدا به استخراج تعداد زیادی ویژگی و مفهوم منجر شد که با بررسی های مجدد و بازنگری های انجام شده و بر اساس مشابهت ها و اشتراکات مفهومی، این مفاهیم و ویژگی ها تقلیل یافته و دسته بندی شدند. در ادامه، این ویژگی ها و مفاهیم استخراج شده به ۸۳ مقوله فرعی تبدیل و نهایتاً از این مقوله های فرعی، ۲۴ مقوله اصلی ایجاد شد. یافته های به دست آمده از فرایند اجرای کدگذاری در جدول ۲ آمده است. بعد از فرایند کدگذاری باز، یافته های پژوهش در قالب ابعاد الگوی کدگذاری محوری طراحی شد. نمودار ۱ شامل شرایط علی: به عنوان عامل اصلی به وجود آورنده پدیده مطالعه شده؛ مقوله محوری: به عنوان اتفاق اصلی که یک سلسله کنش های متقابل برای اداره کردن آن وجود دارد و به آن مربوط می شود؛ راهبردها: به عنوان کنش های خاصی که از پدیده محوری منتج می شوند و روش هایی برای مواجهه با پدیده مورد مطالعه ارائه می کنند؛ زمینه: به عنوان یک سری خصوصیات ویژه که در آن کنش متقابل برای کنترل و پاسخ به پدیده انجام می شود؛ شرایط مداخله گر: به عنوان شرایط زمینه ای عمومی که بر راهبردها تاثیر می گذارند؛ و پیامدها: به عنوان خروجی حاصل از به کارگیری راهبردها هستند. با توجه به مقوله های اصلی و فرعی مربوط به هر قسمت، چگونگی تدوین الگوی افزایش

انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی منعکس می‌شود که این فرایند نیز همراه با جدول (۲) با عنوان کدگذاری محوری ارائه شده است.

جدول ۲. یافته ای مستخرج از فرایند کدگذاری باز و مقوله‌های کدگذاری محوری

کدگذاری باز		کدگذاری محوری
مقوله اصلی	مقوله فرعی	
<p>۱- ویژگی های فردی و روان شناختی</p> <p>۲- خانواده</p> <p>۳- نظام آموزشی</p> <p>۴- برنامه ی درسی</p>	<p>۱/۱. وراثت، ۲/۱. ویژگی های شخصیتی و روان شناختی، ۳/۱. باورها و آگاهی های فردی ۴/۱. شناسایی استعداد دانش آموزان.</p> <p>۱/۲. نقش خانواده، ۲/۲. نقش الگویی خانواده ۳/۲. شیوه های فرزند پروری ۴/۲. نحوه برخورد خانواده ۵/۲. ویژگی های شخصیتی خانواده.</p> <p>۱/۳. مدرسه، ۲/۳. رابطه معلم و دانش آموز، ۳/۳. نقش معلم، ۴/۳. کادر آموزشی، ۵/۳. ارتباط با همسالان در مدرسه، ۶/۳. روش تدریس، ۷/۳. مواد آموزشی، ۸/۳. رقابت بین دانش آموزان، ۹/۳. پوشش دانش آموزان.</p> <p>۱/۴. طرح های آموزشی، ۲/۴. تاثیر کتب درسی</p>	<p>شرایط علی</p>
<p>۵- دیدگاه سنتی</p> <p>۶- عوامل اجتماعی</p> <p>۷- آموزش و پرورش</p> <p>۸- عوامل فرهنگی</p> <p>۹- عوامل سیاسی</p> <p>۱۰- عوامل فناورانه</p> <p>۱۱- عوامل زیست محیطی</p> <p>۱۲- عوامل اقتصادی</p>	<p>۱/۵. استفاده از الگوهای سنتی در مدارس، ۲/۵. نگرش سنتی والدین، ۳/۵. نمره گرایی، ۴/۵. موانع انگیزش.</p> <p>۱/۶. فضا و محیط آموزشی، ۲/۶. محیط اجتماعی، ۳/۶. روابط اجتماعی.</p> <p>۱/۷. موانع مدرسه ای، ۲/۷. تاثیر آموزش و پرورش، ۳/۷. هماهنگی مدرسه با سایرین.</p> <p>۱/۸. فرهنگ، ۲/۸. رسانه ها.</p> <p>۱/۹. سیاست های حاکم بر جامعه، ۲/۹. رعایت قانون و مقررات.</p> <p>۱/۱۰. رسانه های ارتباط جمعی، ۲/۱۰. فضای مجازی.</p> <p>۱/۱۱. محیط امن، ۲/۱۱. محیط زیست.</p> <p>۱/۱۲. عوامل اقتصادی خانواده، ۲/۱۲. بودجه آموزش و پرورش، ۳/۱۲. وضعیت اقتصادی جامعه</p>	<p>شرایط محیطی</p>

<p>۱/۱۳. تفاوت های فردی. ۱/۱۴. اقتصاد خانواده، ۲/۱۴. اقتصاد آموزش و پرورش، ۳/۱۴. اقتصاد جامعه. ۱/۱۵. فرصت تغییر، ۲/۱۵. فرصت انگیزش، ۳/۱۵. ارتباط با دیگران. ۱/۱۶. احساس نیاز.</p>	<p>۱۳- تفاوت های فردی ۱۴- شرایط اقتصادی ۱۵- ایجاد فرصت ۱۶- احساس نیاز</p>	<p>شرایط زمینه ای</p>
<p>۱/۱۷. آموزش خانواده، ۲/۱۷. آموزش دانش آموزان، ۳/۱۷. آموزش معلمان، ۴/۱۷. آموزش عوامل انسانی جانبی. ۱/۱۸. ارزش گذاری، ۲/۱۸. ویژگی های منحصر به فرد، ۳/۱۸. فعالیت های فوق برنامه، ۴/۱۸. محیط انگیزشی مدرسه، ۵/۱۸. اهمیت به شرایط روحی دانش آموزان، ۶/۱۸. تجهیزات یادگیری، ۷/۱۸. رویکرد انگیزشی کتب درسی، ۸/۱۸. آگاه سازی، ۹/۱۸. فعالیت گروهی. ۱/۱۹. برنامه ریزی خانواده، ۲/۱۹. شیوه ارزشیابی مدارس، ۳/۱۹. روش تدریس در مدارس، ۴/۱۹. امکانات در مدارس، ۵/۱۹. برنامه ریزی آموزش و پرورش ۱/۲۰. استفاده از انگیزش درونی، ۲/۲۰. استفاده از انگیزش بیرونی.</p>	<p>۱۷- راهبردهای آموزشی ۱۸- راهبردهای مدرسه ای ۱۹- برنامه ریزی ۲۰- راهبردهای انگیزشی</p>	<p>راهبردها</p>
<p>۱/۲۱. رشد ویژگی های شناختی و شخصیتی، ۲/۲۱. داشتن هدف، ۳/۲۱. سلامت روان، ۴/۲۱. رشد مهارت های اجتماعی، ۵/۲۱. خلاقیت، ۶/۲۱. موفقیت فردی. ۱/۲۲. رضایت خانواده. ۱/۲۳. علاقه مندی به آموزش، ۲/۲۳. رشد علمی. ۱/۲۴. ارتقاء سطح جامعه، ۲/۲۴. سلامت جامعه، ۳/۲۴. امنیت جامعه، ۴/۲۴. استقلال جامعه، ۵/۲۴. توسعه یافتگی جامعه.</p>	<p>۲۱- پیامد های فردی ۲۲- پیامد های خانوادگی ۲۳- پیامد های آموزشی ۲۴- پیامدهای اجتماعی</p>	<p>پیامدها</p>

پس از مصاحبه با معلمان و اعضاء هیات علمی و کارشناسان متخصص در زمینه تربیت معلم و انجام کدگذاری های باز، در مرحله کدگذاری محوری همان طور که در نمودار ۱ مشاهده می شود، مدل پارادایمی افزایش انگیزش

تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی ترسیم شد که در آن روابط بین شرایط علی، پدیده محوری، شرایط زمینه‌ای، راهبردها و پیامدها مشهود است.

کدگذاری گزینشی

در این قسمت سعی برای کشف مقوله مرکزی پژوهش و استخراج نظریه صورت می‌گیرد و خط اصلی موضوع به صورت خط سیر داستان روایت می‌شود که در این پژوهش برای یکپارچه سازی مفهوم و تشکیل نظریه، از تکنیک سیر داستان استفاده شده است.

خط سیر داستان: این داستان از ۲۱ مصاحبه با صاحب‌نظران و متخصصانی تشکیل شده که بین ۲ تا ۳۱ سال از سنوات خدمت خود را در حوزه ابتدایی کار کرده‌اند. این پژوهش تلاش کرد بداند چگونه می‌توان انگیزش تحصیلی را که به عنوان یکی از شاخصه‌های سلامت روان است و تمام ابعاد جامعه را تحت پوشش خود می‌گیرد، رشد داد. چیزی که در خصوص این مصاحبه‌ها دائم به ذهن خطور می‌کند این است که گرچه عوامل و شرایط گوناگونی بر روی انگیزش تحصیلی افراد تأثیر می‌گذارد؛ اما تأثیر خانواده و شیوه تربیتی والدین بیشتر از سایرین می‌تواند مؤثر واقع شود و به نحوی تمام عوامل دیگر را نیز تحت الشعاع خود قرار دهد. همچنین پاسخ‌های ارائه شده در طول مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که تمام مصاحبه‌شوندگان به نحوی به ایجاد و افزایش انگیزش در خانه و مدرسه به عنوان راهکاری اساسی اشاره داشتند؛ البته در این راهکارها باید ویژگی‌های فردی افراد را در نظر گرفت. به طور کلی افزایش انگیزش تحصیلی کودکان تحت تأثیر موجبات علی گوناگون نظیر ویژگی‌های فردی و روانشناختی، خانواده، نظام آموزشی، برنامه درسی قرار دارد. تأثیر پذیری کودکان از موجبات علی، منجر به اتخاذ راهبردهایی برای افزایش انگیزش تحصیلی شده که این راهبردها در بستر شرایط محیطی و زمینه‌ای شکل می‌گیرند. در نهایت، این راهبردها منتهی به نتایج و پیامدهایی شده که افزایش انگیزش تحصیلی منجر به ایجاد آن‌ها می‌شود.

نمودار ۱- الگوی نظری افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی (مدل نهایی پژوهش)

بحث

نتایج نشان می‌دهد که ۷۲۵ گزاره مفهومی اولیه با ۲۴ مقوله اصلی و ۸۶ گزاره مقوله فرعی در قالب ابعاد ۶ گانه مدل پارادایمی شامل: موجبات علی (۴ مقوله)، پدیده اصلی (افزایش انگیزش تحصیلی)، شرایط زمینه ای (۴ مقوله)، شرایط محیطی (۸ مقوله)، راهبردها (۴ مقوله) و پیامدها (۴ مقوله) شناسایی شدند. یکپارچه سازی مقوله ها بر مبنای روابط بین آن ها حول محور افزایش انگیزش تحصیلی، شکل دهنده مدل پارادایمی است که الگوی افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی را منعکس می‌کند. در این بخش پاسخ به سؤالات پژوهش بررسی شده است.

۱- موجبات علی افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی کدامند؟
موجبات علی افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی شامل ویژگی‌های فردی و روان شناختی (وراثت، ویژگی های شخصیتی و روان شناختی، باورها و آگاهی های فردی، شناسایی استعداد دانش آموزان)، خانواده (نقش خانواده، نقش الگویی خانواده، شیوه های فرزند پروری، نحوه برخورد خانواده، ویژگی های شخصیتی خانواده)، نظام آموزشی (مدرسه، رابطه معلم و دانش آموز، نقش معلم، کادر آموزشی، ارتباط با همسالان در مدرسه، روش تدریس، مواد آموزشی، رقابت بین دانش آموزان، پوشش دانش آموزان) و برنامه ی درسی (طرح های آموزشی، تاثیر کتب درسی) است.

تمامی افراد ویژگی های فردی خاصی دارند که متاثر از ژنتیک آن ها است و با محیط به تعامل می پردازد و همین باعث می شود از یکدیگر متمایز باشند. باورها و آگاهی های فردی در مورد تحصیل در افراد مختلف متفاوت است و به همین دلیل هر کدام باور گوناگونی از انگیزش و انگیزش تحصیلی دارند. اگر در زمینه تحصیل و علم اندوزی، استعداد هر دانش آموزی را شناسایی و وی را در مسیر درست آن قرار دهیم انگیزش تحصیلی او را افزایش خواهیم داد. نتایج پژوهش های کدیور و همکاران (۱۳۸۹) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد.

خانواده تاثیر چشمگیری بر کودکان دارد زیرا اولین نهادی است که در آن قرار می گیرند، پس دیدگاه و نگرش خانواده به تحصیل بر انگیزش تحصیلی کودکان بسیار موثر است. نحوه فرزند پروری و اینکه خانواده چه شیوه ای را در تربیت کودکان خود

پیش بگیرد بر انگیزش تحصیلی کودکان اهمیت دارد. قطعاً شیوه مقتدرانه، بهترین سبک تربیتی برای کودکان است و در نهایت ویژگی الگویی خانواده بر دانش‌آموزان تاثیر می‌گذارد. اگر خانواده به علم و دانش و تحصیل اهمیت دهد با توجه به اینکه الگوی فرزند خود است بر انگیزش تحصیلی وی می‌افزاید. دانش‌آموزان در زمان تحصیل مدت بسیاری را در مدرسه و محیط آموزشی می‌گذرانند، بنابراین نظام آموزشی بر دیدگاه و انگیزش تحصیلی آنها تاثیر زیادی دارد. رابطه معلم و دانش‌آموز از اهمیت بالایی برخوردار است. اینکه معلم با دانش‌آموزانی که محل کنترل درونی دارند اغلب رفتار بهتری دارد قطعاً بر انگیزش و میل آنها به تحصیل تاثیر می‌گذارد. کادر آموزشی و اعضای حاضر در مدرسه به دلیل گذران ساعات زیادی با بچه‌ها بر دیدگاه آنها و علاقه ایشان به تحصیل تاثیر می‌گذارند. اگر از روش‌های تدریس فعال و وسایل و تجهیزات کمک آموزشی استفاده شود تفاوت چشمگیری در هنگام عدم استفاده از این موارد مشاهده خواهد شد. نتایج پژوهش ضرابیان (۱۳۹۷) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد.

نظر به اینکه از راه آموزش و پرورش می‌توان موجبات رشد فردی و رفاه جمعی را فراهم نمود، نظام آموزشی در هر کشوری نقشی مهم و حیاتی در پرورش انگیزش تحصیلی دارد. به طور مثال فشار و کنترل در مدرسه و کلاس درس باعث نفی خود-پیروی و تضعیف انگیزش ذاتی می‌شود (کارشکی و محسنی، ۱۳۹۶). همچنین دانش‌آموزان همیشه نگاه الگویی و ویژه به معلم، معاون، مدیر و کادر آموزشی و به طور کلی کارکنان مدرسه خود دارند، از این رو مدارس و مجموعه عوامل آن بیشترین تاثیر را از نظر تربیتی بر آنها و انگیزش تحصیلی ایشان دارند. استفاده از طرح‌ها و برنامه‌های آموزشی گوناگون موفق کشورهای دیگر و تنظیم آنها به گونه‌ای که با ملاک و معیارهای فرهنگ ما هماهنگ باشد کمک شایانی به پیشرفت نظام آموزشی خواهد کرد که زیر مجموعه آن یعنی دانش‌آموزان نیز تحت تاثیر قرار می‌گیرند. اگر کتب درسی دچار تغییر و تحول شوند به گونه‌ای که در جهت افزایش انگیزه دانش‌آموزان باشد یعنی طرح‌های جالب و محتوای فعال داشته باشد می‌تواند انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان را دگرگون سازد. نتایج پژوهش بایراکتار (۲۰۱۵) و ساراسا و یونال (۲۰۱۸) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد.

۲ - پدیده اصلی افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی چیست؟
در پاسخ به این سؤال از پژوهش، تمامی مصاحبه شونده‌گان، افزایش انگیزش تحصیلی را به عنوان پدیده اصلی پژوهش معرفی کردند و موجبات علی، بسترها، راهبردها و شرایط محیطی در آن را برشمرده اند، این در حالی است که در مطالعات ارائه شده در قسمت پیشینه تحقیق، افزایش انگیزش تحصیلی به عنوان پدیده اصلی عنوان شده است. بر این اساس، نتایج این مطالعه با مطالعات ارائه شده در قسمت ادبیات پژوهش در مورد پدیده اصلی همسویی دارد.

۳- شرایط محیطی افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی کدامند؟
تحلیل مصاحبه ها نشان می دهد علاوه بر عواملی که به طور مستقیم تأثیر خود را بر افزایش انگیزش تحصیلی می گذارند، عواملی وجود دارد که تخفیف دهنده یا تقویت کننده افزایش انگیزش تحصیلی هستند، این عوامل با عنوان شرایط محیطی یا مداخله گر شناخته می شوند. شرایط محیطی در این پژوهش در ۸ مقوله دیدگاه سنتی، عوامل اجتماعی، آموزش و پرورش، عوامل فرهنگی، عوامل سیاسی، عوامل فناورانه، عوامل زیست محیطی و عوامل اقتصادی دسته بندی شدند.

دیدگاه سنتی بر روی نگرش و کیفیت زندگی افراد تأثیر می گذارد. نمره گرایی و نگرش سنتی والدین به تحصیل سبب می شود دانش آموزان تحصیل را به صرف خود تحصیل علاقه مند نباشند و از دست دادن میل و علاقه باعث می شود انگیزش تحصیلی آنها کاهش پیدا کند. تمامی عوامل موثر بر انگیزش تحصیلی را اگر در جایگاه درست خود مورد استفاده قرار دهیم، سبب افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان خواهد شد. نتایج پژوهش های سماواتیان و کاظمی مهیاری (۱۳۹۵) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد. عوامل اجتماعی شامل فضا و محیط آموزشی و امنیت دانش آموزان در محیط درسی و کلاسی است که بر میل آن ها به تحصیل می افزاید. اگر بتوان حجم کتب درسی را کاهش داد تا فعالیت های کلاسی افزایش یابد و تعداد دانش آموزان در هر کلاس تا حدودی کاهش یابد می تواند روابط و تعاملات میان معلم و دانش آموز را گسترش داد و بدین ترتیب بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان افزود. نتایج پژوهش های صمدی و همکاران (۱۳۹۷) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد. از سوی دیگر شرایط و امکانات آموزش و پرورش بر مدارس و به تبع آن بر دانش

آموزان تاثیر می‌گذارد، پس باید بتوان شرایط اقتصادی و سیاسی این نهاد اجتماعی را بهبود بخشید تا انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان بالا رود. رسانه‌های ارتباط جمعی نیز همانند فرهنگ با توجه به مواردی که به نمایش می‌گذارند و شخصیت الگو پذیری انسان‌ها، بر دیدگاه افراد و تبعاً انگیزش آنها تاثیر گذار هستند. نتایج پژوهش بایراکتار (۲۰۱۵) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد. سیاست‌های حاکم بر جامعه را می‌توان یکی دیگر از شرایط محیطی و دخالت‌کننده در افزایش انگیزش تحصیلی دانست. تدوین سیاست‌های ثابت و خردمندانه و سیاست‌گذاری‌های صحیح و معقولانه، حسن نظارت بر سیاست‌ها، تأکید بر انگیزش، توجه به پدیده انگیزش در برنامه‌های سیاسی و... از جمله مواردی است که باید مد نظر تمامی سیاست‌گذاران و سیاست‌مداران قرار گیرد؛ چرا که جو سیاسی حاکم بر جامعه و میزان انگیزش اهالی سیاست، تأثیر بسیاری بر انگیزش مردم در جامعه و انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان دارد. عوامل فناورانه شامل رسانه‌های ارتباط جمعی و فضای مجازی می‌باشد. اکنون فضای مجازی نه تنها رقابت ناعادلانه را تا حدی از بین برده است، بلکه به محیطی برای تقویت انگیزه و انرژی هم تبدیل شده است. فضای مجازی مثل شمشیر دو لبه می‌ماند. از یک سو می‌تواند فرد را به فردی معتاد و وابسته تبدیل کند. از سوی دیگر هم می‌تواند به محلی برای رشد و ترقی تبدیل شود. ارتباط درست و صحیح با فضای مجازی و مدیریت بهینه فضای مجازی، پیگیری افراد موفق و با انگیزه با کاوش در فضای مجازی در ایجاد انگیزه دانش‌آموزان بسیار مهم است. از سوی دیگر استفاده از فناوری چند رسانه‌ای در آموزش، معلمان را قادر می‌سازد که به نتیجه نهایی شبیه‌سازی و کمک به فراگیران در بکارگیری دانش کسب کرده از کتاب‌های درسی بپردازند و انگیزه یادگیری در آنان افزایش یابد، در نتیجه این فناوری‌ها برای جبران کمبود روش تدریس سنتی ضروری است (ضرابیان، ۱۳۹۷). یکی از عوامل فرعی موثر بر انگیزش تحصیلی عوامل زیست محیطی همچون محیطی دل‌انگیز، شرایط آب و هوایی مطبوع و... است. همچنین نداشتن دغدغه مالی، امکانات و رفاهیات بالا، درآمد زیاد خانواده بر آرامش محیط خانه می‌افزاید. در چنین محیطی افراد فرصت پرداختن به امور دیگر مثلاً تحصیل را دارند، در نتیجه می‌توان به افزایش انگیزش تحصیلی در این خانواده امیدوار بود. این شیوه نظام آموزشی و جامعه را نیز شامل می‌شود.

۴- شرایط زمینه ای افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی کدامند؟

بسترها و زمینه های مورد نیاز برای پرورش و افزایش انگیزش تحصیلی در ۴ مقوله اصلی تفاوت های فردی، شرایط اقتصادی، ایجاد فرصت و احساس نیاز دسته بندی شدند. همانگونه که انسان ها از نظر ظاهری، ویژگی ها و خصوصیات گوناگونی دارند از لحاظ درونی نیز همین گونه هستند. روحیات، خلق و ... در افراد مختلف متفاوت هست، پس علاقه آنها به تحصیل و علم نیز گوناگون است که به دنبال آن انگیزش تحصیلی آنها نیز مختلف می باشد. نتایج پژوهش کدیور و همکاران (۱۳۸۹) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد.

اگر شرایطی برای دانش آموزان فراهم شود که تلاش و تکاپو دست بزنند و فعال باشند قطعاً در نگرش و انگیزش آنها تاثیر می گذارد. بنابراین فراهم کردن شرایطی که دانش آموزان فرصت تغییر و ارتباط با دیگران را داشته باشند در انگیزش تحصیلی آنها تاثیر خواهد گذاشت. به تجربه ثابت شده است که احساس نیاز به چیزی باعث حرکت ما به سوی آن می شود و خلاقیت پدید می آورد پس تا زمانی که دانش آموزان به تحصیل احساس نیاز نکنند به سوی آن حرکت نکرده و انگیزش تحصیلی ندارند.

۵- راهبردهای افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی کدامند؟

راهبردهایی که به منظور افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان دوره ابتدایی می توان به کار برد در ۴ مقوله اصلی راهبردهای آموزشی، راهبردهای مدرسه ای، برنامه ریزی و راهبردهای انگیزشی جای می گیرند. این راهبردها در واقع مسیرهایی برای رسیدن به هدف مورد نظر هستند.

یکی از راهکارهای موثر بر افزایش انگیزش تحصیلی، آموزش راهبردهای آموزشی به دانش آموزان، خانواده و معلمان است. آموزش مهارت های گوناگون به دانش آموزان بر میزان انگیزش تحصیلی آنها به طور مستقیم تاثیر می گذارد. از سوی دیگر چون دانش آموزان در نهاد خانواده پرورش می یابند پس والدین آموزش دیده بر میزان علاقه آنها به تحصیل اثر دارند. در نهایت چون بچه ها ساعات زیادی را با معلمان سر و کار دارند پس تفاوت زیادی بین معلم آموزش دیده و آموزش نادیده وجود دارد. نتایج

پژوهش‌های صمدی و همکاران (۱۳۹۷)، گرشاسبی و همکاران (۱۳۹۷)، محمدی و دفتری اکباتان (۱۳۹۶) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد. مدرسه برای افزایش انگیزش دانش‌آموزان می‌تواند از راهکارها و مسیرهای متفاوتی به پیش برود. مثلا برای کارهای گوناگون بچه‌ها ارزش قائل شود، به ویژگی‌ها و تفاوت‌های فردی آنها اهمیت دهد و برای هر کدام عملکرد متفاوتی داشته باشد. ایجاد فعالیت‌های فوق برنامه به دلیل تنوع و جذابیت بالا، بالا بردن آگاهی دانش‌آموزان و ... می‌تواند به افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان بینجامد. نتایج پژوهش کیلیچ، کیلیچ و آکان (۲۰۲۱) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد.

روش تدریس و امکانات در مدارس به افزایش انگیزش تحصیلی بچه‌ها کمک می‌کند زیرا استفاده از روش‌های تدریس فعال و گوناگون باعث به تکاپو و داشتن دانش‌آموزان می‌شود و نوع امکانات در مدارس هرچه پیشرفته‌تر باشد انگیزش تحصیلی بچه‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهد. نتایج پژوهش ضرابیان (۱۳۹۷) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد. برای اینکه انگیزش تحصیلی بچه‌ها را بالا ببریم بهتر است انگیزش درونی آنها بالا رود زیرا اگر میل و خواسته دانش‌آموزان از درون آنها ریشه بگیرد همواره به دنبال آن هستند و می‌توان در ادامه برای افزایش آن از انگیزش‌های بیرونی هم کمک گرفت تا مکمل یکدیگر باشند. نتایج پژوهش‌های سماواتیان و کاظمی مهباری (۱۳۹۵)، کیلیچ، کیلیچ و آکان (۲۰۲۱) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد.

۶- پیامدها و نتایج افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی چیست؟

پیامدهای به دست آمده از به کار بستن راهبردهای بیان شده، در ۴ مقوله اصلی پیامدهای فردی، پیامدهای خانوادگی، پیامدهای آموزشی و پیامدهای اجتماعی دسته بندی شدند. افزایش انگیزش تحصیلی به دلیل تاثیری که بر کودکان می‌گذارد نتایج مثبتی را در پی دارد. باعث می‌شود فرد در زندگی خود هدف داشته باشد و به تحصیل بپردازد و اوقات خود را بیهوده تلف نکند. همین مشغول شدن فرد به تحصیل و پیگیری‌های مداوم وی موفقیت و پیروزی در زمینه‌های گوناگون را به دنبال دارد.

نتایج پژوهش کیلیچ، کیلیچ و آکان (۲۰۲۱) با این بخش از تحقیق همسو است. افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان، نظام آموزشی را با موفقیت روبرو می کند و میل به دانش را افزایش داده و سبب علاقمندی افراد به علم و دانش و پیشرفت در زمینه های گوناگون علمی می شود. نتایج پژوهش ضرابیان (۱۳۹۷) با این بخش از تحقیق مطابقت دارد. انگیزش تحصیلی فرد، خانواده و نظام آموزشی را تحت تاثیر قرار می دهد و چون هر کدام از این موارد در جامعه حضور دارند می توانند نظام اجتماعی را تحت تاثیر بگذارند. وقتی فرد انگیزش تحصیلی بالایی داشته باشد میل او به یادگیری و تحصیل و علم افزایش می یابد، استقلال پیدا می کند و به دنبال آن استقلال و توسعه جامعه پیش می آید.

نتیجه

بر اساس الگوی به دست آمده عوامل متعددی بر روی افزایش انگیزش تحصیلی تأثیر می گذارند. مانند خانواده، مدرسه، جامعه، دوستان، الگوها، وضعیت اقتصادی و سیاسی و زیست محیطی و... روانشناسان تعاملی بر این باور هستند که افراد و محیط بر یکدیگر تأثیر متقابل می گذارند. آنچه که مطالعات نشان داد اثر بخشی بسیار عمیق محیط خانواده و شیوه تربیتی والدین است. هر چند که عوامل بیان شده دست در دست هم می دهند و موجب افزایش انگیزش تحصیلی می شوند؛ اما حضور و رشد در خانواده ای که نمادی از انگیزش است و برای تربیت فرزند خود روشی مقتدرانه، همراه با صمیمیت و دوستی فراهم کرده اند می تواند اثر سایر عوامل را بکاهد. روانشناسان و متخصصان کودک معتقدند بهره مندی از روش های تربیتی و فرزندپروری صحیح گامی بسیار مؤثر در جهت شکل گیری شخصیت و هویت سالم فرزندان است. پس از خانواده مدرسه مقامی مهم برای رسیدن به هدف تلقی می شود. مدرسه با داشتن برنامه ها و آموزش های مؤثر در این زمینه می تواند گامی طلایی رو به افزایش انگیزش تحصیلی بر دارد. داشتن برنامه های آموزشی متنوع، جذاب و غنی می تواند دانش آموزان را نسبت به یادگیری مباحث و مهارت های گوناگون و عمل به آموخته ها مشتاق تر کند. در کنار آموزش، بالا بردن انگیزش کودکان و دانش آموزان

در خانه، مدرسه و اماکن دیگر می‌تواند فرصتی باشد برای بروز انگیزش تحصیلی. در انگیزش تحصیلی باید توجه داشت که هر شخصی منحصر به فرد است و توانایی‌ها، استعدادها و ویژگی‌هایش از دیگری متمایز است، پس باید با در نظر گرفتن این تفاوت‌های فردی انگیزش‌ها را بالا برد.

در نهایت تلاش برای رسیدن به مقصد که همان جامعه‌ای مملو از افراد با انگیزه است باید از تلاش‌های فردی و جمعی دریغ نکرد. در این راه یقیناً برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های منطقی و پیگیری‌های عاقلانه، رسیدن به هدف را تسریع می‌بخشد. این پژوهش‌پدیده و عوامل افزایش انگیزش تحصیلی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی را با توجه به موجبات علی، شرایط محیطی و زمینه‌ای مورد مطالعه قرار داده است. الگوی به دست آمده استراتژی‌هایی را برای افزایش انگیزش تحصیلی به همراه پیامدها و نتایج حاصل از آن نشان می‌دهد. امید است این پژوهش چراغی شود برای روشن‌سازی مسیر دستیابی به جامعه‌ای با انگیزه و تعالی آن.

به دلیل گستردگی محیط پژوهش، امکان بهره‌گیری از تمامی متخصصان حوزه روانشناسی و مشاوره حوزه ابتدایی وجود نداشت و سوگیری‌های نامتعارف برخی از مصاحبه‌شوندگان نسبت به وضعیت کنونی جامعه ایران و عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی تا حدودی تاثیرگذار بود. امکان بهره‌مندی از نظرات دانش‌آموزان وجود نداشت؛ از آنجا که افزایش انگیزش تحصیلی برنامه‌ای برای دانش‌آموزان و کمک به آن‌ها است، شاید وجود نظرات آن‌ها، الگو و استنباط دیگری را ایجاد نماید. با توجه به اهمیت والدین و تأثیر بسزای خانواده در رشد ویژگی‌های شخصیتی و افزایش انگیزش تحصیلی کودکان، آموزش سبک‌ها و شیوه‌های فرزندپروری و رفع موانع افزایش انگیزش تحصیلی کودکان در خانواده پیشنهاد می‌شود. همچنین غنی‌سازی کتب درسی با آموزش مهارت‌های گوناگون و انگیزشی در مباحث تحصیلی؛ دقت و ظرافت بسیار در به‌کارگیری معلمان در دوره‌های مختلف و ارائه آموزش‌های مرتبط با تمام ابعاد انگیزش تحصیلی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم از طریق خانواده، مدرسه، صدا و سیما، رسانه‌های نوشتاری و... با روش‌های متنوع و جذاب پیشنهاد می‌شود. پژوهش انجام شده به مؤلفه‌هایی دست یافته که می‌تواند زمینه را برای

پژوهش های کمی آماده سازد و ساخت پرسشنامه بر اساس الگوی ارائه شده در این پژوهش و استانداردسازی و هنجاریابی آن مد نظر می باشد.

منابع

- آزادخامی، سمانه و آقاجانی، محمدجواد (۱۳۹۹). *بررسی و تبیین عوامل مؤثر بر انگیزه پیشرفت دانش آموزان*. هشتمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران.
- استراوس، انسلم و کرین، جولیت (۱۳۹۵). *مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه ای*، چاپ ششم، ترجمه: ابراهیم افشار، تهران: نشر نی.
- اسلاوین، رابرت ایی (۲۰۰۶)، *روانشناسی تربیتی: نظریه و کاربرست*. ترجمه یحیی سید محمدی (۱۳۹۸). تهران: نشر روان.
- پورکریمی، جواد و مبین رهنی، یاسمن (۱۳۹۷). *رابطه انگیزش پیشرفت و فرسودگی تحصیلی با نقش میانجی خودکارآمدی دانشجویان دانشگاه تهران*. نشریه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، دوره ۱۱، شماره ۱، صص ۱۴۷-۱۴۰.
- سماواتیان، حسین و کاظمی مهبیاری، حمزه (۱۳۹۵). *نقش ویژگی های بازخورد مؤثر بر انگیزش دانشجویان در یادگیری*. پژوهش در برنامه ریزی درسی، دوره ۲، شماره ۲۲، صص ۱۲۳-۱۱۰.
- سید محمدی، یحیی. (۱۳۹۸). *روانشناسی یادگیری*. تهران: روان.
- سیف، علی اکبر. (۱۴۰۰). *روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی یادگیری و آموزش*. تهران: دوران.
- شعاری نژاد، علی اکبر. (۱۳۹۲). *روانشناسی رشد*. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- شیرازی، علی. (۱۳۹۸). *مدیریت آموزشی: تئوری، تحقیق و کاربرد*. تهران: انتشارات کتاب مهربان.
- صمدی، افتخارسادات؛ حسن زاده، رمضان و دوستی، یارعلی (۱۳۹۷). *اثر بخشی آموزش مبتنی بر پذیرش و تعهد بر انگیزش پیشرفت و کیفیت زندگی در مدرسه دانش آموزان دختر متوسطه شهر ساری*. سلامت اجتماعی، دوره ۵، شماره ۲، صص ۱۵۸-۱۵۱.

- ضرابیان، فروزان (۱۳۹۷). *تاثیر روش یاددهی- یادگیری ترکیبی بر یادگیری، انگیزش و علاقه به درس آناتومی در دانشجویان علوم پزشکی*. پژوهش در آموزش علوم پزشکی، دوره ۶، شماره ۱، صص ۱۰-۱.
- کارشکی، حسین و محسنی، نیکچهره (۱۳۹۶). *انگیزش در یادگیری و آموزش (نظریه‌ها و کاربردها)*. تهران: نشر آوای نور.
- کدیور، پروین، جوادی، محمدجعفر و ساجدیان، فاطمه (۱۳۸۹). *رابطه سبک تفکر و خود تنظیمی با انگیزش پیشرفت*. تحقیقات روانشناختی، دوره ۶، شماره ۶، صص ۳۴-۴۷.
- گرشاسبی، ایوب؛ خورسند، الهام و تقی زاده، علی (۱۳۹۷). *تاثیر آموزش مهارت‌های خودتنظیمی بر انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانشجویان پرستاری در درس زبان انگلیسی*. پژوهش در آموزش علوم پزشکی، دوره ۱۷، شماره ۷، صص ۱۰-۱.
- محمدی، نسیم و دفتری اکباتان، مژگان (۱۳۹۶). *بررسی اثربخشی آموزش خودکارآمدی بر انگیزش پیشرفت دانشجویان علوم پزشکی*. راهبردهای آموزش در علوم پزشکی. دوماهنامه، دوره ۱۸، شماره ۸، صص ۳۶-۴۱.
- یوسفی، علی رضا؛ قاسمی، غلام رضا و فیروزنیا، سمانه (۱۳۸۸). *ارتباط انگیزش تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان*. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، دوره ۹، شماره ۱، صص ۷۹-۸۵.
- Aktaş, H. (2017). *The relationship between academic motivation and academic self-efficacy: an empirical research on theology faculty students*. Journal of Human and Social Sciences Research, 6(3), 1376-1398
- Andrei, C., Izabela, V.P., & Valentina, Z. (2014). *Comparative study between study tracks: Math and sciences or humanities, regarding academic motivation and learning strategies in the 9th grade students*. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 128, 432-437.
- Bayraktar, H. V. (2015). *Student motivation in classroom management and factors that affect motivation*. International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 10(3), 1079-1100.

- Robinson, K. A. Lee, Y. Bovee, E. A. Perez, T. Walton, S. P. Briedis, D. Linnenbrink-Garcia, L. (2019). *Motivation in transition: Development and roles of expectancy, task values, and costs in early college engineering*. Journal of Educational Psychology, 111(6): 1081-1102.
- Rowell, L., & Hong, E. (2013). *Academic motivation: Concepts, strategies, and counseling approaches*. Professional School Counseling, 16(3), 158-171.
- Sardogan, M. E. (2014). *Ogrencilerin gudulenmesi* [Motivation of students]. In Z. Kaya (Ed.), Sınıf yönetimi [Class management]. Ankara: Pegem.
- Surucu, A., & Unal, A. (2018). *Investigation of teacher behavior increasing and reducing student motivation*. OPUS International Journal of Society Researches, 8(14), 253-295.
- Titrek, O., Cetin, C., Kaymak, E., & Kasikci, M. M. (2018). *Academic Motivation and Academic Self-efficacy of Prospective Teachers*. Journal of Education and Training Studies, 6(11a), 77-87
- Topçuoglu-Unal, F. T., & Bursalı, H. (2013). *Turkish teachers' views about motivation factors*. Middle Eastern & African Journal of Educational Research, 5, 7-22.
- Turhan, N. (2020). *Gender Differences in Academic Motivation: A Meta-Analysis*. International Journal of Psychology and Educational Studies, 7(2), 211-224.
- Williams, K., & Williams, C. (2011). *Five key ingredients for improving student motivation*. Research in Higher Education Journal, 11, 1-23. Retrieved from <http://www.aabri.comwww.aabri.com/manuscripts/11834.pdf>
- Won, S. Anderman, E. M. Zimmerman, R. S. (2019). *Longitudinal relations of classroom goal structures to students' motivation and learning outcomes in health education*. Journal of Educational Psychology, 8(14), 253-295.
- Yaman, E., & Guven, N. (2014). *An important concept affecting students' motivation levels: Rewards and punishments*. International Journal of Human Sciences, 11(1), 1163-1177.
- Zdena, R., & saraka, M. (2014). Motivation to study and work with talented students. Social and Behavioral Sciences, 114, 234 - 238